

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

आपं उन्दन्तु जीवसे दीर्घायुत्वाय वर्चसु ओषधे त्रायस्वैन् शुभ्यिते मैनं हि॒ सीर्वश्चूरेतानि॑ प्र वंपे स्वस्त्युत्तराण्यशीयाऽपो॑ अ॒ स्मान्मातरं॑ शुभ्यन्तु घृतेनं॑ नो॑ घृतपुवं॑ पुनन्तु विश्वम्॒ स्मल्प वंहन्तु रिप्रमुदा॒ भ्यः॑ शुचिरा॑ पूत ए॑ मि॒ सोमस्य॑ तुनूरसि॑ तुनुवं॑ मे॑ पाहि॑ महीनां॑ पर्योऽसि॑ वर्चोऽधा॑ अ॑सि॑ वर्चो॑ (१)

मयि॑ धेहि॑ वृत्रस्य॑ कृनीनिंकाऽसि॑ चक्षुष्पा॑ अ॑सि॑ चक्षुर्मे॑ पाहि॑ चित्पतिस्त्वा॑ पुनातु॑ वाक्पतिस्त्वा॑ पुनातु॑ देवस्त्वा॑ सविता॑ पुनात्वच्छ्वेण॑ पवित्रेण॑ वसोः॑ सूर्यस्य॑ रश्मिभिस्तस्य॑ ते॑ पवित्रपते॑ पवित्रेण॑ यस्मै॑ कं॑ पुने॑ तच्छेकेयुमा॑ वौ॑ देवास॑ ईमहे॑ सत्यधर्माणो॑ अव्यरे॑ यद्वौ॑ देवास॑ आगुरे॑ यज्ञियासो॑ हवामहृ॑ इन्द्रांश्च॑ द्यावापृथिवी॑ आपं॑ ओषधीस्त्वं॑ दीक्षाणामिधि॑ पतिरसीह॑ मा॑ सन्तं॑ पाहि॥२॥ (२)

वर्चे॑ ओषधींश्च॑ च॥२॥

[१]

आकृत्यै॑ प्रयुजेऽग्न्ये॑ स्वाहा॑ मेधायै॑ मनसेऽग्न्ये॑ स्वाहा॑ दीक्षायै॑ तपसेऽग्न्ये॑ स्वाहा॑ सरस्वत्यै॑ पूष्णेऽग्न्ये॑ स्वाहाऽपो॑ देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुवो॑ द्यावापृथिवी॑ उर्वन्तरिक्षं॑ बृहस्पतिर्नो॑ हुविषां॑ वृथातु॑ स्वाहा॑ विश्वे॑ देवस्य॑ नेतुर्मर्तोऽवृणीत॑ सुख्यं॑ विश्वे॑ ग्राय॑ इषुध्यसि॑ द्युम्नं॑ वृणीत॑ पुष्यसे॑ स्वाहर्ख्यामयो॑ शिल्पे॑ स्थुस्ते॑ वामा॑ रमे॑ ते॑ मा॑ (३)

पातमाऽस्य॑ युजस्योद्वचं॑ इमां॑ धिय॑ शिक्षमाणस्य॑ देव॑ क्रतुं॑ दक्षं॑ वरुण॑ सः॑ शिंशाधि॑ ययाऽति॑ विश्वा॑ दुरिता॑ तरेम॑ सुतर्माणमधि॑ नावं॑ रुहेमोर्गस्याङ्गिरस्यूर्णमदा॑ ऊर्जं॑ मे॑ यच्छ॑ पाहि॑ मा॑ मा॑ हि॒ सीर्विष्णो॑ शर्मासि॑ शर्म॑ यजमानस्य॑ शर्म॑ मे॑ यच्छ॑ नक्षत्राणां॑ माऽतीकाशात्॑ पाहीन्द्रस्य॑ योनिरसि॑ (४)

मा॑ मा॑ हि॒ सी॑ कृच्छे॑ त्वा॑ सुसस्यायै॑ सुपिप्लाभ्यस्त्वौषधीभ्यः॑ सूपस्था॑ देवो॑ वनस्पतिरूर्ध्वो॑ मा॑ पाहोद्वचः॑ स्वाहा॑ युजं॑ मनसा॑ स्वाहा॑ द्यावापृथिवीभ्याऽु॑ स्वाहोरोरुन्तरिक्षाथ्स्वाहा॑ युजं॑ वातादा॑ रमे॑ (५)

मा॑ योनिरसि॑ त्रिश्च॑ ३॥

[२]

दैर्वीं धियं मनामहे सुमृडीकामभिष्ठये वर्चोधां यज्ञवाहसं सुपारा नौ असद्वशेऽ। ये देवा मनोजाता मनोयुजः सुदक्षा दक्षपितारस्ते नः पान्तु ते नौऽवन्तु तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहाऽग्ने त्वं सु जागृहि वयं सु मन्दिषीमहि गोपाय नः स्वस्तयै प्रबुधे नः पुनर्ददः। त्वमग्ने ब्रत्पु असि देव आ मर्त्येष्वा। त्वं (६)

यज्ञेष्वीड्यः॥ विश्वे देवा अभि मा माऽवृत्रन् पूषा सन्या सोमो राधसा देवः सविता वसौर्वसुदावा रास्वेयस्मोमाऽभ्यौ भर् मा पृणन्पृत्या वि राधि माऽहमायुषा चन्द्रमसि मम भोगाय भव वस्त्रमसि मम भोगाय भवोमाऽसि मम भोगाय भव हयोऽसि मम भोगाय भव् (७)

छागोऽसि मम भोगाय भव मेषोऽसि मम भोगाय भव वायवे त्वा वरुणाय त्वा निरक्षरत्यै त्वा रुद्राय त्वा देवीरापो अपां नपाद्य ऊर्मिरहविष्य इन्द्रियावाऽमुदिन्तमस्तं वो माऽवक्रमिषुमच्छिन्नं तन्तु पृथिव्या अनु गेषं भुद्रादभि श्रेयः प्रेहि बृहस्पतिः पुरएता तै अस्त्वयेमवं स्य वर आ पृथिव्या आरे शत्रून्कृषुहि सर्ववीर एदमंगन्म देवयजंनं पृथिव्या विश्वे देवा यदजुषन्तु पूर्वं ऋख्सामाभ्यां यजुषा सन्तरन्तो रायस्पोषेण समिषा मदेम॥ (८)

आ त्वं हयोऽसि मम भोगाय भव स्य पञ्चविंशतिश्च॥३॥ [३]

इयं ते शुक्र तनूरिदं वर्चस्तया सं भव भ्राजं गच्छ जूरसि धृता मनसा जुष्टा विष्णवे तस्यास्ते सत्यसंवसः प्रस्वे वाचो युत्रमर्शीय स्वाहा शुक्रमस्यमृतमसि वैश्वदेवं हविः सूर्यस्य चक्षुराऽरुहमग्रेरक्षणः कुनीनिकां यदेतशेभिरीयसे भ्राजमानो विपश्चिता चिदसि मनाऽसि धीरसि दक्षिणा- (९)

असि यज्ञियाऽसि क्षत्रियाऽस्यदितिरस्युभयतःशीर्षो सा नः सुप्राची सुप्रतीची सं भव मित्रस्त्वा पृदि बन्धातु पूषाऽध्वनः पात्विन्द्रायाध्यक्षायानु त्वा माता मन्यतामनु पिताऽनु भ्राता सगर्भ्योऽनु सखा सयौथ्यः सा दैवि देवमच्छेहीन्द्राय सोमं रुद्रस्त्वाऽवर्तयतु मित्रस्य पृथा स्वस्ति सोमसखा पुनरेहि सुह रुद्या॥ (१०)

दक्षिणा सोमसखा पञ्च च॥२॥ [४]

वस्व्यसि रुद्राऽस्यदितिरस्यादित्याऽसि शुक्राऽसि चन्द्राऽसि बृहस्पतिस्त्वा सुमेरुण्वतु रुद्रो वसुभिरा चिंकेतु पृथिव्यास्त्वा मूर्धन्ना जिंघर्मि देवयजंन इडायाः पदे धृतवर्ति स्वाहा परिलिखित् रक्षः परिलिखित् अरातय इदमहं रक्षसो ग्रीवा अपि कृन्तामि

योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वृयं द्विष्म इदमस्य ग्रीवा (११)

अपि कृत्ताम्यस्मे रायस्त्वे रायस्तोते रायः सं दैवि देव्योर्बश्या पश्यस्व त्वष्टीमती ते सपेय सुरेता रेतो दधाना वीरं विदेय तर्व सन्दृशि माऽहं रायस्पोषेण वि योषम्॥ (१२)

अस्य ग्रीवा एकात्रिःश्च॥ २॥ [५]

अशुना ते अशुः पृच्यतां परुषा परुग्न्यस्ते काममवतु मदाय रसो अच्युतोऽमात्योऽसि शुक्रस्ते ग्रहोऽभि त्य देवं संवितारमूण्यौः कविक्रतुमर्चामि सत्यसंवसः रत्नधामभि प्रियं मतिमूर्धा यस्यामतिर्भा अदिद्युत्थर्वामनि हिरण्यपाणिरमिमीत सुक्रतुः कृपा सुवंः प्रजाभ्यस्त्वा प्राणाय त्वा व्यानाय त्वा प्रजास्त्वमनु प्राणिहि प्रजास्त्वामनु प्राणन्तु॥ (१३)

अनु सुम च॥ १॥ [६]

सोमं ते क्रीणाम्यूर्जस्वन्तु पर्यस्वन्तं वीर्यावन्तमभिमातिषाहं शुक्रं ते शुक्रेण क्रीणामि चन्द्रं चन्द्रेणामृतंमृतैन सम्यते गोरस्मे चन्द्राणि तपसस्तनूरंसि प्रजापतेर्वर्णस्तस्यास्ते सहस्रपोषं पुष्यन्त्याश्रमेण पुशुना क्रीणाम्यस्मे ते बन्धुर्मर्यिं ते रायः श्रयन्तामस्मे ज्योतिः सोमविक्रयिणि तमो मित्रो न एहि सुमित्रधा इन्द्रस्योरु मा विंश दक्षिणमुशन्त्रशन्तः स्योनः स्योनः स्वान् भ्राजाङ्गारे बम्भारे हस्तु सुहस्तु कृशानवेते वः सोमक्रयणस्तात्रक्षष्वं मावौ दभन्नः॥ (१४)

ऊरु द्वाव॑शतिश्च॥ २॥ [७]

उदायुषा स्वायुषोदोषधीनाऽ रसेनोत्पुर्जन्यस्य शुष्मेणोदस्थाममृताऽ अनुः उर्वन्तरिक्षमन्विद्युदित्याः सदोऽस्यदित्याः सद आसीदास्तभ्राद्यामृषभो अन्तरिक्षममिमीत वरिमाणं पृथिव्या आसीदद्विश्वा भुवनानि सुप्राङ्गिश्वेतानि वरुणस्य व्रतानि वरेषु व्यन्तरिक्षं ततान् वाजमर्वथ्सु पयो अग्नियासु हुथ्सु (१५)

कर्तुं वरुणो विक्ष्वग्निं दिवि सूर्यमदधाथ्सोममद्रावुदुत्यं जातवेदसं देवं वैहन्ति केतवः। दृशो विश्वाय सूर्यम्॥ उस्मावेत धूरप्राहावनश्च अवीरहणौ ब्रह्मचोदनौ वरुणस्य स्कम्भनमसि वरुणस्य स्कम्भसर्जनमसि प्रत्यस्तो वरुणस्य पाशः॥ (१६)

हुथ्सु पञ्चत्रिःश्च॥ २॥ [८]

प्रच्यवस्व भुवस्पते विश्वान्यभि धामानि मा त्वा परिपरी विद्न्मा त्वा परिपन्थिनौ विद्न्मा त्वा वृक्तो अघायवो मा गेन्यवो विश्वावसुरा दंघच्छेनो भूत्वा परा पत यज्ञमानस्य नो गृहे देवैः सङ्कृतं यज्ञमानस्य स्वस्त्ययन्यस्यपि पन्थामगस्महि स्वस्तिगामनेहसु येनु विश्वाः परि द्विषो वृणक्ति विन्दते वसु नमो मित्रस्य वरुणस्य चक्षसे मुहो देवाय तद्वत् संपर्यत दूरेदशे देवजाताय केतवे दिवस्पुत्राय सूर्याय शःसत् वरुणस्य स्कम्भनमसि वरुणस्य स्कम्भसर्जनमस्युमुक्तो वरुणस्य पाशः॥ (१७)

मित्रस्य त्रयोविंशतिश्च॥ [१]

अग्रेर्गतिथ्यमसि विष्णवे त्वा सोमस्याऽतिथ्यमसि विष्णवे त्वाऽतिथेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वाऽग्रये त्वा रायस्पोषदाव्ले विष्णवे त्वा श्येनाय त्वा सोमभृते विष्णवे त्वा या ते धामानि हविषा यज्ञन्ति ता ते विश्वा परिभूरस्तु यज्ञं गंयस्फानः प्रतरणः सुवीरोऽवीरहा प्र चरा सोम दुर्यनदित्याः सदोऽस्यदित्याः सद् आ (१८)

सौद वरुणोऽसि धृतब्रतो वारुणमसि शंयोदेवानाऽसुख्यान्मा देवानामपसंश्छथस्म ह्यापतये त्वा गृह्णामि परिपतये त्वा गृह्णामि तनूनत्रै त्वा गृह्णामि शाकुराय त्वा गृह्णामि शकमन्त्रोजिष्ठाय त्वा गृह्णाम्यनाधृष्टमस्यनाधृष्टं देवानामोजोऽभिशस्तिपा अनभिशस्ते ऽन्यमनु मे दीक्षां दीक्षापतिर्मन्यतामनु तपस्तपस्पतिरञ्जसा सुत्यमुपं गेषः सुविते माधाः॥ (१९)

आ मैकं च॥२॥ [१०]

अःशुरःशुस्ते देव सोमाऽप्यायतामिन्द्रैकधनविद् आ तुभ्यमिन्द्रः प्यायतामा त्वमिन्द्राय प्यायस्वाऽप्यायय सर्वोन्मन्या मेधया स्वस्ति तै देव सोम सुत्यामशीयेष्ट रायः प्रेषे भगायुर्तमृतवादिभ्यो नमो दिवे नमः पृथिव्या अग्ने ब्रतपते त्वं ब्रतानां ब्रतपतिरसि या मम तुनूरेषा सा त्वयि (२०)

या तवं तुनूरियः सा मयि सुह नौ ब्रतपते ब्रतिनोर्ब्रतानि या तै अग्ने रुद्रिया तुनूस्तयां नः पाहि तस्यास्ते स्वाहा या तै अग्नेऽयाशया रजाशया हराशया तुनूर्वर्षषिष्ठा गह्वरेषोग्रं वचो अपावर्धीं त्वेषं वचो अपावर्धीः स्वाहा॥ (२१)

त्वयि चत्वारिंशत्त्रै॥२॥ [११]

वित्तायनी मेऽसि तिक्तायनी मेऽस्यवतान्मा नाथितमवतान्मा व्यथितं विदेरग्निर्भो

नामाग्ने अङ्गिरो योऽस्यां पृथिव्यामस्याऽयुषा नामेहि यत्तेऽनांधृष्टं नामं यज्ञियं तेन त्वा-
ऽऽदधेऽग्ने अङ्गिरो यो द्वितीयस्यां तृतीयस्यां पृथिव्यामस्याऽयुषा नामेहि यत्तेऽनांधृष्टं
नामं (२२)

यज्ञियं तेन त्वा ऽऽदधे सिंहीरसि महिषीरस्युरु प्रथस्वोरु ते यज्ञपतिः प्रथतां ध्रुवा-
ऽसि देवेभ्यः शुन्यस्व देवेभ्यः शुभस्वेन्द्रघोषस्त्वा वसुभिः पुरस्तांत्पातु मनोजवास्त्वा
पितृभिर्दक्षिणतः पातु प्रचेतास्त्वा रुद्रैः पश्चात्पातु विश्वकर्मा त्वा ऽऽदित्यैरुत्तरः पातु
सिंहीरसि सपलसाही स्वाहा सिंहीरसि सुप्रजावनिः स्वाहा सिंही- (२३)

रसि रायस्पोषवनिः स्वाहा सिंहीरस्यादित्यवनिः स्वाहा सिंहीरस्या वंह
देवान्देवयुते यजमानाय स्वाहा भूतेभ्यस्त्वा विश्वायुरसि पृथिवीं वृः ह ध्रुवक्षिदस्यन्तरिक्षं
द्वृहाच्युतक्षिदसि दिवं द्वृहाग्रेभस्मास्युग्रेः पुरीषमसि॥ (२४)

नामं सुप्रजावनिः स्वाहा सिंहीः पर्वतिः शब्दः ३॥

[१२]

युञ्जते मनं उत युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो विपक्षितः। वि होत्रा दधे वयुनाविदेक्
इन्मही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः॥ सुवागदेव दुर्युः आ वंद देवश्रुतौ देवेष्वा घोषेथामा
नौ वीरो जायतां कर्मण्यौ य र्सर्वेऽनुजीवाम् यो बहूनामसंद्वशी। इदं विष्णुर्विचक्रमे
त्रेषा नि दधे पुदम्। समूढमस्य (२५)

पाः सुर इरावती धेनुमती हि भूतः सूर्यवसिनी मनवे यशस्यै। व्यस्कम्भाद्रोदसी
विष्णुरेते दाधारं पृथिवीमितीं मयूरैः॥ प्राची प्रेतमधुरं कल्पयन्ती ऊर्ज्व यज्ञं नयत्
मा जीह्वरतमत्र रमेथां वर्षन्पृथिव्या दिवो वा विष्णवुत वा पृथिव्या महो वा विष्णवुत
वाऽन्तरिक्षाद्वस्तौ पृणस्व बुहुभिर्वस्त्वैरा प्र यच्छु (२६)

दक्षिणादोत सव्यात्। विष्णोर्नुकं वीर्याणि प्र वोचं यः पार्थिवानि विम्मे रजाऽसि
यो अस्कंभायदुत्तरः सधस्थं विचक्रमाणस्तेधोरुगायो विष्णोः राटमसि विष्णोः पृष्ठमसि
विष्णोः इश्व्रे स्थो विष्णोः स्यूरसि विष्णोर्धृवमसि वैष्णवमसि विष्णवे त्वा॥ (२७)

अस्य यच्छेकात्रवंतवारिः शब्दः ३॥

[१३]

कृणुष्व पाजः प्रसिंति न पृथ्वीं याहि राजेवामवाऽ इभेन। तृष्णीमनु प्रसिंति द्रूणानो-
ऽस्तासि विध्यं रक्षसस्तपिष्टैः॥ तत्वं भ्रमासं आशुया पंतन्त्यनु स्पृश धृषता शोशुचानः।

तपूङ्ग्यग्ने जुहूं पतञ्जानसन्दितो वि सृजु विष्वगुल्काः॥ प्रति स्पशो वि सृजु तूर्णितमो भवा पायुर्विशो अस्या अदेव्यः। यो नो दूरे अघशःसो (२८)

यो अन्त्यग्ने माकिष्टे व्यथिरा देवर्षीत्। उदग्ने तिष्ठ प्रत्याऽऽतनुष्व न्यमित्राः ओषतात्तिग्महेतो। यो नो अरातिः समिधान चक्र नीचा तं धंक्षयतुसं न शुष्कम्॥ ऊर्ध्वे भव् प्रति विध्याध्यस्मदविष्कृणुष्व दैव्यान्यग्ने। अवं स्थिरा तंनुहि यातुजूना जामिमजामि प्र मृणीहि शत्रून्॥ स तै (२९)

जानाति सुमतिं यंविष्ट य ईवते ब्रह्मणे गातुमैरत्। विश्वान्यस्मै सुदिनानि रायो द्युम्नान्यर्यो वि दुरो अभि द्यौत्॥ सेदग्ने अस्तु सुभगः सुदानुर्यस्त्वा नित्येन हृविषा य उक्थैः। पिप्रीषति स्व आयुषि दुरोणे विश्वेदस्मै सुदिना साऽसंदिष्टिः॥ अर्चामि ते सुमतिं घोष्यवर्खसं तै वावाता जरता- (३०)

मियङ्गीः। स्वश्वास्त्वा सुरथां मर्जयेमास्मे क्षत्राणि धारयेरनु द्यून्॥ इह त्वा भूर्या चरेदुप त्मन्दोषावस्तर्दीदिवाऽस्मनु द्यून्। कीडन्तस्त्वा सुमनसः सपेमाभि द्युम्ना तस्थिवा ऽसो जनानाम्॥ यस्त्वा स्वश्वः सुहिरण्यो अग्ने उपयाति वसुमता रथेन। तस्य त्राता भंवसि तस्य सखा यस्त आतिथ्यमानुषगज्जोषत्॥ मुहो रुजामि (३१)

बन्धुता वचोभिस्तन्मा पितुर्गोत्मादन्वियाय॥ त्वं नो अस्य वचसश्चिकिद्धि होतर्येविष सुक्रतो दमूनाः॥ अस्वप्रजस्तरण्यः सुशेवा अतन्द्रासोऽवृका अश्रमिष्टाः। ते पायवः सधियंशो निषद्याऽग्ने तवं नः पान्त्वमूर॥ ये पायवो मामतेयं तै अग्ने पश्यन्तो अन्यं दुरितादरक्षन्। रक्षु तान्थसुक्रतो विश्ववेदा दिफसन्तु इद्विपवो ना हं (३२)

देभुः॥ त्वयां वयः संधन्यस्त्वोतास्तव प्रणीत्यश्याम वाजान्। उभा शःसा सूदय सत्यतातेऽनुष्टुया कृणुह्यहयाण॥ अया तै अग्ने सुमिधां विधेम् प्रति स्तोमः शस्यमानं गृभाय। दहाशसो रुक्षसः पाह्यस्मान्दुहो निदोऽमित्रमहो अवद्यात्॥ रक्षोहणं वजिनमाऽजिंघर्मि मित्रं प्रथिष्ठमुपं यामि शर्म। शिशानो अग्निः क्रतुभिः समिद्धः स नो दिवा (३३)

स रिषः पांतु नक्तम्॥ वि ज्योतिषा बृहता भौत्यग्निराविर्विश्वानि कृषुते महित्वा। प्रादेवीर्मायाः संहते दुरेवा: शिर्शीते शृङ्गे रक्षसे विनिक्षेः॥ उत स्वानासो दिविषंन्त्वग्नेस्तिग्मायुधा रक्षसे हन्तवा उ। मदै चिदस्य प्ररुजन्ति भाम् न वरन्ते

परिबाधे अदेवीः॥ (३४)

अघश्चाऽसुः स ते जरता॑ रुजामि हु दिवैकंचत्वारि॒ शता॑॥७॥ [१४]

आप॑ उन्दन्त्वाकूत्यै दैवीमियं ते वस्यस्य॑ शुना॑ ते सोमन्त॑ उदायुषा॑ प्र चंवस्वाग्ररातिथ्यम॑ शुर॑ शुर्वितायनी मेसि युञ्जते कृण्य॑
पाजु॒श्चतुर्दशा॑॥८॥

आपो॑ वस्य॑सि या तवेयङ्गीश्वरु॑ शता॑॥९॥

आप॑ उन्दन्त्वदेवीः॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां प्रथमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः समाप्तः॥१-२॥